

Наставно-научном већу
Филозофски факултет
Београд

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

ЛУКА ФИЛИПОВИЋ, дипломирани историчар М.А.

„ЕВРОКОМУНИЗАМ И ЈУГОСЛАВИЈА 1968-1980“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Лука Филиповић је рођен 24. маја 1995. године у Ужицу. На основне студије уписао се на Одељење за историју Филозофског факултета у Београду 2014. године. Студије је завршио у року са просечном оценом 8,88. Мастер студије уписао је на Катедри за општу савремену историју 2018. године, а мастер рад на тему *Компаративно истраживање наратива о отпорима нео-либерализму: Случај британских рудара 1984. и француских железничара 2018. године* одбранио је у року, 2019. године, са просечном оценом 10.

Докторске студије на Катедри за општу савремену историју Одељења за историју на Филозофском факултету Универзитета у Београду уписао школске 2019/20 године. Испите на докторским студијама положио са просечном оценом 10. У звање истраживач-приправник изабран је 6. новембра 2019, а у звање истраживач сарадник 25. јануара 2021. године. Од 1. јануара 2020. године запослен је у Институту за савремену историју у Београду. Говори енглески и француски језик.

Лука Филиповић је објавио пет радова у часописима међународног значаја (*Finansijska politika Saveza komunista Jugoslavije prema komunističkim partijama Italije, Francuske, Španije i Grčke krajem šezdesetih godina 20. veka*, *Istorija 20. veka*, ISSN 0352-3160, god.

40, 2/2022, 447-493 [M24]; Predrag J. Marković, Luka Filipović, Kvantifikacija rezultata u društvenim i humanističkim naukama – citiranost kao merilo istoriografskog postignuća u slučaju Instituta za savremenu istoriju, *Istorija 20. veka*, ISSN 0352-3160, god. 39, 2/2021, 461-478 [M24]; Savez komunista Jugoslavije i XII Kongres komunističke partije Italije 1969. godine – počeci trećeg puta socijalizma u Evropi, *Istorija 20. veka*, ISSN 0352-3160, god. 39, 1/2021, 135–152 [M24]; Cultural Perceptions of Democratization and Equality in National Symbolisms as one of the Structural Foundations of Eastern Populism, *Montenegrin Journal for Social Science*, ISSN 2536-5592, 3 (2019) 1, 29-57; The role of the Italian communists in the political processes in Italy and Europe (1945-1978), *Montenegrin Journal for Social Science*, (poslato u štampu oktobra 2022). Objavio je i dva rada u zbornicima sa međunarodnih naučnih skupova (Social and cultural structures behind Eastern nationalism as the defining factor of the unique characteristics of Eastern populism, in Conf. Proc.: Contemporary Populism and its Political Consequences: Discourses and Practices in Central and South-Eastern Europe, 12-13 December 2019, Belgrade, Faculty of Philosophy University of Belgrade, Center for Cooperation with the EU, p. 21 [M34]; Dugoročne posledice promene partijskih politika Saveza komunista Jugoslavije i državnih politika SFRJ u periodu 1972-1974. godine na razvoj odnosa jugoslovenskih komunista sa komunističkim partijama Mediterana, in Conf. Proc. : Demokratski socijalizam: Jugoslovensko iskustvo i savremena promišljanja, 7. novembar 2022, Beograd, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Laboratorija za istraživanja socijalizma i (post) jugoslovenske studije, p. 22 [M34]) jedan rad u zborniku nacionalnog značaja (Demokratija u percepciji savremenika, u publikaciji *Izvođenje demokratije* (urednice A. Adamović i M. Pečić), Kiosk, Beograd, ISBN 978-86-84977-13-9, 2021, st. 169-175 [M45]) i jedan rad u časopisu nacionalnog značaja (Otpori reformama radnog zakonodavstva Emanuela Makrona – slučaj štrajka sindikata železničara, mart-april 2018. godine, *Kultura polisa*, Br. 41, godina XVII, 2020, st. 293-321. [M51]). Objavio je i četiri prikaza u naučnim časopisima. Učestvovao je na velikom broju seminara, konferencija, projekata, radiionica i letnjih škola.

Докторска теза има 365 страница, и прошла је проверу оригиналности (коришћењем програма iThenticate).

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација Луке Филиповића доноси сасвим нову тему у српску историографију. Многи су радови који су се бавили поделама и сукобима у оквиру СКЈ и односима југословенске партије са комунистичким партијама у Совјетском савезу и државама Источне Европе. Али, до Филиповићевог рада нисмо имали истраживања која су се бавила односима југословенских комуниста са комунистичким партијама Медитерана у времену њихове транзиције ка еврокомунизму. То питање је изузетно важно јер се та транзиција ка еврокомунизму дешава после совјетске интервенције у Чехословачкој 1968. године, што је био пресудан догађај који је променио односе великих сила у Хладном рату, али и довео до преиспитивања и удаљавања комунистичких партија од совјетског узора, како у организационом, финансијском смислу, тако и у идеолошком. У том удаљавању и у потрази за новим концептима показало се да је пример Југославије постао један од узора на којима је заснован нови покрет комунистичке левице – еврокомунизам. То је била важна прилика да југословенски комунисти прошире свој утицај и на Западну Европу. Лука Филиповић је својим докторатом показао да је југословенски врх врло озбиљно разумео ову прилику, па је постао не само идејни узор, већ је директно организационо и финансијски помагао партије у Италији, Француској, Шпанији и Грчкој. Филиповић је у свом раду врло успешно приказао све разлике које су постојале између тих партија, као и њихових фракција. Све то заједно било је веома захтевно за истраживање које је методолошки постављено у оквир компаративне историје, што је посебно захтеван метод јер захтева добро познавање свих упоређиваних страна.

Циљ овог рада био је да допринесе разумевању ових занемарених поглавља историје југословенске партије и њених утицаја. Глобални утицај југословенских комуниста кроз покрет несврстаних су истражени у великој мери у досадашњој историографији, али односи са западним комунистичким партијама били су до сада запостављени. Уз то, ради се посебно важном тренутку, јер су крај 1960-их и 1970-е године донеле не само Детант и кризу Источне Европе, већ и кризу концепта „државе благостања“ после Нафтног удара из 1973. године. Све те кризе подстакле су промене на европској левици, као и промене у односима између ње и југословенских комуниста. Важно је додати да је почетак 70-их година донео и крај диктатура у Грчкој, Шпанији и

Португалији, што је био још један важан фактор јер је омогућио повратак руководства комунистичких партија из емиграције. Док су шпански и грчки комунисти у емиграцији Југославија их је значајно помагала, па је то отворило простор за ширење њеног утицаја после демократизације прилика у тим земљама.

Такође, ова дисертација је понудила одговоре на различита питања о улози Савеза комуниста Југославије у сукобима комунистичких партија држава Западног и Источног блока, формирању реформистичког блока комунистичких партија Европе, реализацији планова италијанских комуниста о формирању заједничких политичких иницијатива партија европске левице, и напослетку, у процесима удаљавања највећих партија европске крајње левице. Све су то сасвим нова питања која до сада нису отворана у нашој историјској науци, а веома су важна јер указују на различите врсте утицаја које је Југославија користила у спољној политици и позиционирању као значајног арбитра у међународним односима.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У свом предлогу теме Лука Филиповић пошао је од претпоставке да су нове политичке прилике после 1968. године довеле до појаве реформистичких идеја у комунистичким партијама Италије, Шпаније и Француске. Био је то нови простор за утицај југословенских комуниста на те партије, али и те државе, па је Филиповић кренуо од хипотезе да је Југославија искористила ту могућност за ширење и јачање свог утицаја на западу Европе. Та се хипотеза потврдила, као и она да су се интереси западних комунистичких партија током 70-их година поклопили са спољно политичким интересима Југославије. Посебно важна хипотеза је била да су се промене које су се догодиле крајем 1960-их и губитак ауторитета СССР-а довели до великог интересовања за југословенско самоуправљање међу западним комунистичким партијама, што је додатно ширило утицај СКЈ. То се овим радом и потврдило, као и посебно занимљива хипотеза да је СФРЈ слала значајну финансијску помоћ комунистичким партијама на Западне Европе. Доказана је и хипотеза да је догматизација југословенске Партије после унутрашњих обрачуна 1971-1972. године довела до губитка утицаја СКЈ на Западу и до удаљавања од партија еврокомунизма.

Кратак опис садржаја дисертације

После опсежног Предговора и Увода, дисертација има седам поглавља и Закључак. Прво поглавље носи наслов „Еврокомунизам – Од реформи партијских политика комунистичких партија Медитерана до стварања нове идеологије“, у коме је аутор дао кључне информације о пореклу тог покрета и његовом историјском развоју између бољшевичког и демократског социјализма. Посебно су описана четири модела – италијански, шпански, француски и грчки. Друго поглавље носи наслов „Година шока и расцепа – Утицај перцепција бурних догађаја 1968. године на већ започете процесе промене партијских идеологија комунистичких партија Западне Европе“ у коме се Филипковић бавио улогом те прекретне године која је због демонстрација широм света, интервенције СССР-а у Чехословачкој и почетка Детанта у великој мери променила односе Истока и Запада, па и однос европских комуниста према првој земљи социјализма. Та ситуација ставила је Југославију у посебну позицију, јер је њен специфични модел социјализма постао узор европским комунистичким партијама. Трећа целина носи наслов „Зближавање Савеза комуниста Југославије и реформистичких партија Медитерана – Удаљавање комунистичких партија Западне и Источне Европе (1969-1970)“, а у њему су истражени и анализирани односи између комунистичких странака медитеранских земаља и Југославије у прве две године после слома из 1968. године. У четвртом делу под насловом „Време детанта и почеци кризе државе благостања у Западној Европи – путеви настајања реформистичког блока комунистичких партија Европе (1971-1974)“ описани су проблеми комунистичких партија почетком осме деценије, у времену економске и енергетске кризе која је довела до постепеног нестанка концепта „државе благостања“, што је левичарске партије ставило у потпуно нови политички контекст. Са југословенске стране биле су то године обрачуна са новим правцима у оквиру партије који су се појавили са српским либералима и носиоцима „Хрватског прољећа“ и време обрачуна са обе струје, што је веома променило политичку сцену и довело до догматизације Партије. Пето поглавље носи наслов „Дуга „година социјализма“ у Европи – Зенит политичког утицаја еврокомунистичких партија државама Медитерана (1975-1977)“ које се бави демократским социјализмом као новим политичким феноменом у Европи, која је

битно променила сцену, док је Југославија већ почела да улази у кризу. Та криза се добро види у шестом поглављу под називом „Почетак удаљавања југословенских, италијанских и француских комуниста и смањивања политичког значаја грчке и шпанске партије - Неуспех формирања иницијативе партија европске левнице у циљу отпора неолибералним реформама (1978-1980)“, јер је ту обрађен период продубљивања југословенске кризе, опадања њеног утицаја, али и изборних пораза неких од европских партија. Било је то и време јачања неолиберализма, што је значило и промену политичког пеизажа. Смрт Јосипа Броза Тита 1980. године је узета и за завршну годину ове докторске тезе, јер је она означила почетак новог раздобља лишеног његовог политичког ауторитета, али и продубљивања кризе у Југославији. Седмо поглавље под насловом „Финансијска политика Савеза Комуниста Југославије према еврокомунистичким партијама (1968-1980)“ је посебно занимљиво јер открива финансијску позадину утицаја Југославије, која је помагала комунистичке партије било док су се налазиле у егзилу или оне које су постојале у демократским државама, као што су биле Француска и Италија. Југославија је имала редовне програме финансијске помоћи тим партијама, што је био део њене не само „меке моћи“. На крају се налази опсежан и аналитички „Закључак“.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Многи су радови написани о Савезу комуниста Југославије и његовој посебној политици, нарочито о концепту самоуправног социјализма. Али, до докторске дисертације Луке Филиповића у нашој историографији није био проучаван однос те партије са комунистичким партијама на западу Европе. Та тема је изузетно важна јер открива идејни и политички утицај који је југословенско тумачење социјализма имало у оквиру комунистичког покрета. До сада су углавном проучавани односи са СССР-ом, комунистичким партијама Источне Европе или несврстаних земаља, али је аспект односа са партијама еврокомунизма био сасвим потиснут. Управо због тога ова докторска теза има велики научни допринос јер показује једну сасвим нову димензију. То је посебно тачно кад имамо у виду Филиповићеве налазе о финансијској помоћи коју је Југославија давала тим партијама из чега се види да њен утицај није био само

идејни или идеолошки, већ и врло конкретно материјални, што га је додатно јачало. То баца сасвим ново светло на међународне активности СКЈ, али и спољну политику СФРЈ.

Закључак је да се ради о оригиналном научном делу, пионирском с обзиром на чињеницу да није било ни краћих радова у виду чланака који би се односили на ову тему пре овог капиталног истраживања. Због тога је и изузетно велики научни допринос ове тезе.

6. Закључак

Лука Филиповић је написао изузетно важну докторску дисертацију која ће прва у српској историографији донети сазнања о односима Југославије и комунистичких партија које су припадале покрету еврокомунизма. Тиме је отворио простор за сасвим нове увиде на идејни утицај југословенског модела социјализма, али и спољне политике Југославије ка државама европског запада. Као земља „и на истоку и на западу“ Југославија је водила сложену спољну политику, а докторат Луке Филиповића је сада открио посебно значајне слојеве и канале утицаја о којима до сада нисмо имали историографских сазнања. Докторска теза које је пред нама је због свега тога пионирско дело и биће незаобилазна за сва будућа истраживања односа Југославије и западне Европе.

Дисертација је урађена по свим потребним прописаним стандардима, према одобреној пријави теме, истражена је и темељито обрађена једна до сада необрађивана тема, и доноси нове и релевантне резултате.

Због свега изложеног, Комисија сматра да кандидат Лука Филиповић, пошто је испунио све потребне услове и положио све испите на докторским студијама, може да приступи усменој одбрани.

У Београду, 17. новембар 2022.

Комисија:

Проф. др Милан Ристовић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Предраг Марковић, научни саветник
Институт за савремену историју, Београд

Др Бојан Димитријевић, научни саветник
Институт за савремену историју, Београд

Проф. др Јово Бакић, ванредни професор
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Алексеј Тимофејев, ванредни професор
Филозофски факултет, Универзитет у Београду